

Priroda i čudovišna žena: ekofeminističko čitanje romana *The Darkest Part of the Forest*

1. UVOD

Holly Black suvremena je američka spisateljica koja primarno djeluje unutar žanra fantastike. Roman *The Darkest Part of the Forest* (*Najmračniji dio šume*, 2015) žanrovski se može odrediti kao fantastični roman za mlade. Radnja je smještena u izmišljeni američki gradić Fairfold, u koji često zalaze vilinska bića što obitavaju u obližnjoj šumi. Glavna junakinja Hazel i njezin brat Ben fascinirani su vilinskim svijetom te su s njim povezani – Hazel stremi statusu viteza na vilinskom dvoru, dok je Benu podarena magična glazbena sposobnost. U suradnji s prijateljima i saveznicima oni odlučuju poraziti čudovište Sorrel koje ugrožava njihov gradić. Povezanost likova i vilinskog svijeta te prikaz Sorrel, zapravo kćeri Vilinskog Kralja, kao šumskog čudovišta predstavlja polazišnu točku za ekofeminističku interpretaciju romana.

Black je popularna autorica s brojnim uspješnicama u žanrovima fantastike za djecu i mlade, među kojima se mogu izdvojiti trilogija *The Modern Faerie Tales* (*Moderne vilinske priče*, 2002–2007), serijali *Kronika Spiderwick* (s Tonyjem DiTerlizzijem, 2003–2004) i *Magisterium* (s Cassandrom Clare, ilustrirao Scott Fischer, 2014–2018) te serijal *Narod visina* (2018–2020). Uz *Spiderwick* te prva tri nastavka i *Magisteriuma* i *Naroda visina*, na hrvatski je preveden i nedavno objavljeni roman za odrasle, *Knjiga tame* (2022, hrvatski prijevod 2023). Ipak, u Hrvatskoj se o njoj u akademskim krugovima do sada nije pisalo. Neka od njezinih djela, kao što su romani iz serijala *The Modern Faerie Tales* i *Narod visina* u inozemstvu su bili predmet istraživanja, no o romanu *The Darkest Part of the Forest* dostupna su tek dva rada: Anelise Farris (2019) analizira utjecaje elemenata bajke na gradnju Hazelinog identiteta; Bushra Munawar, Hina Rafique i Huma Amin (2020) pokazuju da se roman može kategorizirati u žanr magičnog realizma. Romanu se do sada nije pristupilo kroz prizmu ekofeminizma, teorije koju su sveobuhvatno opisale autorice kao što su Vandana Shiva, Maria Mies, Marry Mellor i drugi, a koja promiče nenasilan odnos prema prirodi. Budući da je roman *The Darkest Part of the Forest* uokviren

odnosom ljudi i prirode¹ te izravnim utjelovljenjem žene kao bića prirode, namjera je ovoga rada pokušati otkriti kako se u njemu očituju postulati ekofeminizma.

U vremenu kad se sve više govori o ekološkim pitanjima, a potreba za pronalaskom odgovora postaje sve hitnija, u znanosti o književnosti plodnosno bi bilo okrenuti se environmentalističkim analizama. Ekofeministički pristup nudi mogućnost sagledanja kako književna djela vide odnos ljudi i prirode te koja se rješenja ekoloških problema promiču; pri tome ekofeminizam posebno naglašava odnos žena i prirode. Analiza popularnog suvremenog romana kao što je *The Darkest Part of the Forest* otvara uvid u to kako se skupovi tih odnosa i tema konceptualiziraju u sadašnjici. Kako bi se taj uvid pregledno ostvario, rad na početku ukratko objašnjava postulate ekofeminizma – ekofeminističko shvaćanje aktualnog patrijarhalnog iskorištavanja prirode na temelju kulturnog izjednačivanja žena i prirode kao podčinjenih. Daje se i kratki pregled mogućnosti ekofeminističkih čitanja fantastične književnosti. Zatim se rad okreće romanu te proučava kako je prikazan odnos stanovnika Fairfolda i prirode, utjelovljene u vilinskim bićima i samom prostoru. To utjelovljenje svoj vrhunac doseže u liku Sorrel, čudovišta koje predstavlja prirodu. Cilj rada jest analizirati kako roman koristi načela ekofeminizma da bi se promovirao nenasilan odnos prema prirodi te ravnopravnost ljudi i prirode.

2. EKOFEINIZAM

O povezanosti između podčinjavanja žena i prirode počinje se u većem obujmu raspravljati sedamdesetih godina 20. stoljeća (Holy, 2007: 47). Sam pojam „ekofeminizam“ prva je upotrijebila Françoise d’Eaubonne 1974. godine u svojoj knjizi *Le*

¹ U radu se pojam „priroda“ odnosi na ukupnost fizičkog svijeta te povezanost odnosa ljudi i više-od-ljudskoga (Kalaputi, 2020: 131, 135). Kada se u radu govori o okolišu, naglašava se odijeljenost ljudi od okruženja u kojem žive.

fémínisme ou la mort (Feminizam ili smrt), referirajući se na potencijalnu sposobnost žena da pokrenu sveobuhvatnije promjene u ljudskom odnosu prema okolišu (Buell, Heise i Thornber, 2011: 424). Ekofeminizam se, dakle, može promatrati kao spoj environmentalizma i feminizma – spoj je to koji se pokazao primjenjivim i održivim jer se oba pokreta „zalažu (...) za promjenu društvene svijesti, jedan glede promjena odnosa spolova, a drugi upozorava na potrebu za promjenom ljudskog odnosa prema prirodi“ (Buzov, 2007: 4). Ukratko, ekofeminizam zagovara okret feminista ka pitanjima

okoliša i ekološke međuovisnosti i isprepletenosti, a environmentalisti se trebaju usmjeriti na veze između ekološke degradacije, seksizma i drugih oblika društvene opresije. (Galić i Geiger, 2007: 23)

Među autoricama koje su doprinijele razvoju i širenju ekofeminističkih ideja valja izdvojiti Ynestru King; njezinom *Konferencijom o ženama i životu na Zemlji: ekofeminizam* (1980) taj pokret dobiva na zamahu (Holy, 2007: 48). U devedesetim godinama 20. stoljeća dolazi i do veće integracije ekofeminizma i znanosti o književnosti (Gaard i Murphy, 1998: 5). Ekofeminizam u književnoj interpretaciji pronalazi široku primjenu pa je taj smjer istraživanja urodio zbirkama radova poput *Ecofeminist Literary Criticism: Theory, Interpretation, Pedagogy (Ekofeministička književna kritika: Teorija, interpretacija, pedagogija, 1998)*, *New Directions in Ecofeminist Literary Criticism (Novi pravci u ekofeminističkoj književnoj kritici, 2008)*, *Literature and Ecofeminism: Intersectional and International Voices (Književnost i ekofeminizam: Intersekcijski i internacionalni glasovi, 2018)*, *The Routledge Handbook of Ecofeminism and Literature (Routledgeov priručnik ekofeminizma i književnosti², 2023)* te, u Hrvatskoj, *Ekofeminizam: između ženskih i zelenih studija* (2020).

Važno je istaknuti da se ekofeminizam, uvidjevši nužnost političkog djelovanja radi borbe za opstanak sadašnjih i budućih generacija, razvio i kao aktivistički pokret (Jain, 2023: 271; Holy, 2007: 263). Ekofeministice su, primjerice, organizirale prosvjede kao što su pokret Chipko, u kojem se grljenjem drveća radilo na sprečavanju deforestacije u Indiji; Wangari Maathi u Keniji je vodila pokret Zelenog pojasa, u kojem se sadilo stabla kako bi se suprotstavilo učincima prekomjerne sječe drveća (Young, 2003: 102–108; Holy, 2007: 50).³

² Naslove u ovom paragrafu prevela je lektorica, op. ur.

³ Treba napomenuti kako ekofeminizam dijeli dodirne točke s poljem ekokritike, što neke navodi na propitivanje potrebe za ekofeminizmom (Campbell, 2008: ix). Ekokritika kao analiza odnosa književnosti i okoliša nastala je osamdesetih godina 20. stoljeća, kada je došlo do okupljanja znanstvenika i znanstvenog rada iz područja ekologije i književnosti. Pokret je veći zamah dobio devedesetih (Glottfelty, 1996: xvii–xviii; Buell, Heise i

Iako se, kao krovni pojam, ekofeminizam može razgranati na različite pristupe, on u svakom svojem izdanju počiva na uvjerenju da postoje paralele između patrijarhalne eksploatacije žena i prirode (Mellor, 1996: 147; Geiger, 2006a: 15).⁴ Jednaki obrasci iskorištavanja i podčinjavanja žena i prirode počivaju na viđenju žena kao bliskih prirodi. Naime, patrijarhalno društvo obilježavaju „[d]ominacija, eksploatacija, strah od žena i strah od prirode“ (Geiger, 2006a: 14). Takve vrijednosti oslikane su u parovima binarnih razlika koje su temelj patrijarhata, a podrijetlo vuku iz europske antike i srednjeg vijeka, kada se naglašava podređenost žene i njezin nedostatak razuma (Geiger, 2006b: 54; Gilbert i Gubar, 2000: 12; Belc Krnjaić, 2020: 343). U tim se parovima u opreku dovode duhovnost i tjelesnost; ljudskost i neljudskost; kultura i priroda; razum i osjećaji; muško i žensko (Plumwood, 1986: 131). U navedenim binarnim parovima je ishodište eksploatacije žena i prirode. Druga komponenta uvijek je podčinjena prvoj. Ona se smatra manje vrijednom, a njezina je svrha služiti prvoj, što znači da priroda služi kulturi, a žene utjelovljenju iste, to jest, muškarcima (Plumwood, 1986: 131–132).

Dakle, s jedne strane stoji muškarac, obilježen naklonošću prema razumu, znanosti i tehnologiji. Sherry Ortner, vodeći se tezama Simone de Beauvoir, sažima da muško tijelo „u nedostatku urođenih reprodukcijских funkcija, mora (ili ima priliku) svoju kreativnost dokazati izvanjskim putem, ‘umjetno’, posredstvom tehnologije“ (1974: 75).⁵

S druge strane nalazi se žena, koja se približava prirodi zbog svoje fiziologije, odnosno reproduktivnih sposobnosti, društvenih uloga koje ju smještaju u obiteljsku sferu te orijentacije na zajedništvo (Ortner, 1974: 74–83; Creed, 1993: 44). Okoštavanju takvog poimanja veze žene i prirode pripomogli su, primjerice, romantičarski tekstovi poput Burkeovog djela *A Philosophical Enquiry into the Origin of our Ideas of the Sublime and Beautiful (Filozofsko istraživanje o podrijetlu naših ideja o*

Thornber, 2011: 418), što je dovelo do osnivanja organizacija *Association for the Study of Literature and Environment (ASLE)* i *European Association for the Study of Literature, Culture and Environment (EASLCE)*. Ekokritički autori, kao što su Cheryll Glottfelty, Lawrence Buell i Greg Garrard, istražuju kako književni tekstovi predstavljaju prirodu i grade odnos ljudi i okoliša (Heise, 2006: 505; Buell, Heise i Thornber, 2011: 419). U ekokritičkim analizama primat je imala zapadna književnost, a ekofeminizam je taj koji je pripomogao ulasku raznovrsnijih glasova u sferu ekokritike (Heise 2006: 513; Campbell, 2008: ix–x). Nadalje, glavna razlika između ovih dvaju polja leži u gore opisanom aktivizmu, koji ekofeminizam odmiče od teorijskog istraživanja i smješta u sferu življenog iskustva (Geiger, 2006b: 82).

⁴ Za pregled ekofeminističkih stajališta v. npr. Plumwood (1986) i Mellor (1996).

⁵ Svi izravni citati djela neprevedenih na hrvatski jezik su autorski.

uzvišenom i lijepom, 1757), filozofije koje se oslanjaju na Renéa Descartesa i Francisa Bacona, kasnije filozofske rasprave kao što je *Spol i karakter* (1902) autora Otta Weiningera te, značajno, kolonijalna i imperijalna misao (Taylor-Wiseman 2023: 247; Holy 2007: 51; Hornbuckle 2018: 27–28). Naime, kolonizatorskom ekspanzijom u opreku dolaze Europljani i Drugi, kao i bijela i druge rase (Sharp, 2009: 14; Geiger, 2006b: 49–50). Ljudi i prirodni resursi pate od eksploatacije od strane imperijalnih sila; žene, sada podčinjene i zbog Drugosti i zbog poveznice s prirodom, osobito su izložene nasilju (Sharp, 2009: 37; Geiger, 2006b: 82). Vandana Shiva objašnjava kako eksploatatori, kombinacijom tradicionalnih patrijarhalnih vrijednosti s kapitalističkima, paralelno siluju prirodu i žene (2014b: xiii–xvii). Simbolički, jednačenje žena i prirode uočljivo je u kolonijalnoj propagandi, kada se kolonije utjelovljuju u likovima „egzotičnih“ žena, a njihovo tijelo predstavlja zemlju koju treba osvojiti i podčiniti (Waller, 2023: 492; Loomba, 2015: 153–154). Također, poveznica se ukorijenila i u jezičnom izričaju: s jedne strane, žene se, između ostalog, opisuju kao mačke, zmije, kokoši, guske, krave (Geiger, 2006b: 58). Kroz analizu tih pojmova koji ističu neke stereotipne ženske karakteristike i konotiraju seksualnost te (re)produktivnu eksploataciju, uviđa se da u temelju te „jezične prakse leže opresija, iskorištavanje i ideja manje vrijednosti (kako životinjske tako i ženske)“ (Belc Krnjaić, 2020: 344). Nadalje, žene se često konceptualno povezuje s okolišem te se termini ženske anatomije primjenjuju pri opisu planina, dolina, i tako dalje. S druge strane, sam okoliš, u patrijarhalnom i kolonijalnom očistu, smatra se pasivnim i spremnim za eksploataciju, jednako kao žene (Waller 2023: 490). Priroda se može koncipirati kao djevičanska te predmet obožavanja, a podložna je i, primjerice, silovanju, penetraciji i obuzdavanju. Time se žene i priroda čvrsto povezuju, ali i ustanovljuju kao podčinjene, a patrijarhat „[s]ve što može činiti prirodi čini i ženi“ (Geiger, 2006b: 58).

I environmentalizam i feminizam zagovaraju egalitaristički pogled na svijet te su svjesni da gore navedene „hijerarhije u prirodi ne postoje“ (Geiger, 2006a: 13). Sažeto, ekofeminizam propagira „odmak od nasilnog gospodarenja oblikovanog kapitalističkim patrijarhatom te približavanje nenasilnom, održivom, mirnom gospodarenju koje će poštivati žene i zemlju“ (Shiva, 2014b: xviii).

2.1. Ekofeminizam i fantastična književnost

Prije analize ekofeminističkih elemenata u odabranom romanu Holly Black potrebno je ustanoviti suodnos ekofeminizma i djela fantastike, koja pripadaju širem kontekstu popularne književnosti. Potonja se može definirati kao književnost koja stoji

u opreci s visokom (Gelder, 2004: 11), koja posjeduje „osobitost književne komunikacije“ (Solar, 1995: 19). Uz popularnu, trivijalnu, odnosno laku književnost često se veže ispraznost (Solar, 1995: 7): karakteriziraju je formulaična radnja i likovi te masovna produkcija i konzumacija. Upravo je ta popularnost među čitateljima i s njom povezana zarada ono što doprinosi tomu da se popularna književnost ponekad smatra manje vrijednom (Fiske, 2005: 5; Solar, 1995: 122). No brojni akademski radovi nastali u posljednjih pedesetak godina označavaju odmak od fokusa na visoku književnost i umjesto toga uočavaju važnost djela popularne književnosti u približavanju „kulturalnih, klasnih, rasnih i rodnih“ (Oklopčić, 2020: 9–10) problema čitateljima.

Također, popularnost je ono što dodatno osnažuje određene aspekte uloge književnog teksta, koji, između ostalog, može djelovati poput „ogledala zbilje, odnosno svijeta pogodnog za imaginarno prakticiranje empatije ili barem mogućeg susreta s Drugim“ (Paternai Andrić, 2016: 90). Popularna književnost, naime, može brojnoj publici ukazati na probleme s kojima se suvremeni svijet susreće te ponuditi njihova moguća rješenja (Curry, 2013: 10). Budući da žanr fantastične književnosti eksplicitno „omogućuje da lakše zamislimo nešto bolje ili različito od onoga što je pred nama“ (Gates, Steffel i Molson, 2003: 2), on je vrlo podoban za problematizaciju aktualnih tema, među kojima se nalaze i onečišćenje okoliša te klimatske promjene: susret sa standardnim likovima žanra fantastike, kao što su životinje koje govore, patuljci, vile i vilenjaci, omogućuje propitivanje ili subverziju stvarnih odnosa, pa tako i odnosa prema okolišu (Waller, 2023: 492). Već se u djelima proto-fantastike, kao što su *Gulliverova putovanja* (1726) Jonathana Swifta, mogu uočiti ideje koje odgovaraju ekofeminističkima (Waller, 2023: 491). Rhian Waller navodi da prvi fantastični roman napisan za odrasle, *Phantastes* (Fantaste, 1858) škotskog spisatelja Georgea MacDonalda, predstavlja i polazišnu točku za proučavanje ekofeminističkih elemenata u fantastici (2023: 491). I kasniji autori, kao što su Ursula K. Le Guin i Terry Pratchett, u svojim romanima progovaraju o podčinjavanju žena i prirode (Waller, 2023: 494–95).

Unutar širokog konteksta popularne književnosti, djela namijenjena mladima kristaliziraju se kao osobito utjecajna. Iako se u središtu romana za mlade nalaze problemi vezani uz odrastanje i gradnju identiteta adolescenata (Ackermans, 2021: 240; Curry, 2013: 13), a cijeli se žanr ponekad smatra manje vrijednim štivom (Deininger, 2023: 449), književnost za mlade uživa veliku popularnost među čitateljima. Kao prekretnica u razvoju suvremene književnosti za mlade uzimaju se romani *Sumrak* Stephanie Meyer (2005) te *Igre gladi* Suzanne Collins (2008), čija je objava pokrenula

velik interes za čitanje i analizu sličnih djela. Velik dio publike čine i odrasli, potencijalno zbog toga što ta književnost progovara o širim okolnostima ljudskog života (Garcia, 2013: xi). Sve češća istraživanja djela namijenjenih mladima oslikavaju potrebu za dubljim uvidom u njihove teme te načine prikaza odabrane problematike. Istraživanje ekofeminizma u književnosti za mlade još je relativno slabo zastupljeno – mogu se izdvojiti djela Alice Curry (2013) te Michelle Deininger (2023) – no kako književnost namijenjena djeci i mladima preslikava aktualne probleme, suvremeni protagonisti sve češće djeluju u skladu s nekim aspektom ekološkog pokreta te prostor za razvoj discipline zasigurno postoji (Deininger, 2023: 448). Budući da čitajući o „mladim ljudima koji u borbi protiv zla žrtvuju vlastite živote, mi kao čitatelji promišljamo o vlastitoj pasivnosti“ (Deininger, 2023: 456) pa djela za mlade – bilo ona koja se eksplicitno bave ekološkim problemima ili ona koja uništeni okoliš koriste kao mjesto radnje i time implicitno ocrtavaju postojeće probleme (Curry, 2013: 14) – predstavljaju platformu prikladnu za slanje snažne ekofeminističke poruke.

Deininger među ranijim djelima koja to čine izdvaja roman *So You Want to Be a Wizard (Dakle, želiš biti čarobnjak, 1987)* autorice Diane Duane, u kojoj se junakinja istovremeno odupire vlastitom podčinjavanju te sudjeluje u zaštiti prirode (2023: 451). Budući da, kako je već navedeno, početkom 21. stoljeća dolazi do rasta popularnosti književnosti za mlade, usporedno s time može se uočiti i veća zastupljenost ekofeminističkih problema u njoj. Od novijih djela iz žanra fantastike kojima se može pristupiti s ekofeminističke perspektive može se istaknuti trilogija *The Lone City (Usamljeni grad, 2014–2016)* autorice Amy Ewing. U njezinim romanima žene koje vladajući sloj iskorištava kao surogat-majke otkrivaju da posjeduju moć nad prirodnim elementima te samim „Životom“. Kako su one potomci osvojenog i potlačenog naroda nad kojim sada vladaju tiranski osvajači, serijal dijeli sličnosti s postkolonijalnom kritikom. Roman *The Marrow Thieves (Kradljivci srži, 2017)* autorice Cherie Dimaline eksplicitno je postkolonijalno djelo koje je zbog presjeka iskorištavanja autohtonog američkog stanovništva radi njihovih moći povezanih s prirodom s jedne strane te silovanja ženskih likova od strane izrabljivača s druge, vrlo pogodno i za ekofeminističke interpretacije. U serijalu *The Never Tilting World (Svijet koji se nikada ne krivi, 2019–2020)* Rin Chupeco plete radnju oko božica čija je sudbina izravno povezana s dobrobiti prirode, što zrcali vjerovanje nekih ekofeministica u takozvanu Božicu Majku ili Veliku Božicu (Holy, 2007: 251). Također, Chupeco neuvijeno kritizira eksploataciju resursa, a događaje u vlastitom djelu u pogovoru dovodi u vezu s klimatskim promjenama u stvarnom svijetu.

Budući da koristi isti motiv povrijeđene čudovišne žene kao i *The Darkest Part of the Forest*,

osobito je zanimljiv roman *Iskorijenjena* (2015, hrvatsko izdanje 2016) Naomi Novik. U njemu je junakinja, Agnieška, suprotstavljena kraljici Šume, traumatiziranoj ženi čija ju je patnja pretvorila u čudovišnu figuru te ona i sama postaje dio prirode. Važno je uočiti i kako Novik jasno predstavlja dihotomiju između ženske magije povezane s prirodom te muške, sustavne magije vođene pravilima i razumom, što je česta pojava u fantastičnoj književnosti, ali i odjek patrijarhata (Waller, 2023: 495), koji se u romanu kritizira.⁶ Objavljen iste godine kada i *Iskorijenjena*, roman Holly Black smješten je u razdoblje procvata književnosti za mlade koju inspirira poveznica između žena i prirode.

Rad se sada okreće analizi elemenata ekofeminizma u romanu *The Darkest Part of the Forest*.

3. EKOFEMINIZAM U ROMANU *THE DARKEST PART OF THE FOREST*

Nakon pregleda općenitih značajki ekofeminizma i njegove prisutnosti u fantastičnoj književnosti, za potrebe rada moguće je izdvojiti i objasniti dva ekofeministička pristupa. Jedan se odnosi na viđenje da su žene inherentno prirodene prirodi i s njom povezane zbog svojih bioloških funkcija vezanih uz razmnožavanje te počiva na prethodno spomenutom štovanju Božice Majke. S druge strane, sociološki pogled žensku povezanost s prirodom objašnjava zajedničkim iskustvom eksploatacije. Mnogi autori odbacuju prvi, radikalni pogled jer se priklanja esencijalizmu, odnosno, svoju tezu formira na temelju biološke određenosti, što se protivi feminističkim načelima (Mellor, 1996: 148–153; Buell, Heise i Thornber, 2011: 425; Holy, 2007: 261). Međutim, likove u romanu moguće je namjerno prikazati na esencijalistički način kako bi se naglasili određeni problemi i kako bi se postigao planirani cilj – takav pristup naziva se „strateški esencijalizam“ (Ashcroft, Griffiths i Tiffin, 1998: 79; Sharp 2009: 114). Taj postkolonijalni pojam u teoriju je uvela Gayatri Chakravorty Spivak, koja navodi da je moguće identitet prikazati esencijalistički i time „prihvatiti univerzalnost koja će ti priskrbiti moć da se boriš protiv druge strane“ (1985: 184). Postkolonijalizam i ekofeminizam dijele dodirne točke (Değirmenci Altın, 2023: 355), a u radu je već natuknuto

⁶ Zanimljivo je primijetiti da u pojedinim nedavno objavljenim djelima fantastične književnosti za mlade svi likovi, bez obzira na spol i rod, koriste „nižu“, prirodnu magiju. U romanima kao što su *The Nature of Witches (Priroda vještica, Rachel Griffin, 2021)*, *Twin Crowns (Krune blizanki, Catherine Doyle i Katherine Webber, 2022)* te *Flowerheart (Catherine Bakewell, 2023)* takva magija predstavljena je kao standard, čime se briše dihotomija muško/žensko i kultura/priroda. Navedene su autorice, dakle, među onima koje uviđaju važnost povezanosti svih ljudi s prirodom.

da je njihov spoj primjenjiv i u književnoj analizi. Dok se u romanu Holly Black rasa ne ističe kao element opresije, vilinska bića predstavljaju Drugoga u odnosu na ljude, a paralelno podčinjavanje Sorrel i prirode zrcali postkolonijalna razmatranja o eksploataciji ljudi i okoliša pod djelovanjem imperijalizma i (neo)kolonijalizma. U nastavku će biti prikazano kako autorica razmatra vezu ljudi i okoliša te ženski lik strateški prikazuje kao utjelovljenje prirode kako bi naglasila važnost njezina očuvanja.

3.1. Povezanost s prirodom

Čitajući roman environmentalistički, lako se može uočiti izravna ekološki osviještena poruka. Naime, likovi u trgovini rabljene odjeće piju organsku kavu za čiji je uvoz plaćena poštena cijena izvozniku, zemlji u razvoju (Black, 2015: 32); učenici samostalno organiziraju akcije čišćenja šume (Black, 2015: 45); tijekom kratkotrajnog preseljenja u Philadelphiju, Hazel se „ne sviđa gradska graja, smrad ispušnih plinova te truleži smeća“ (Black, 2015: 76). Sve te scene iskazuju naklonost ekološki neškodljivom stilu života. Međutim, Holly Black koristi se fantastičnim aspektima svojega romana, vilinskim bićima, kako bi detaljnije opisala povezanost ljudi i prirode.

Naime, zbog osobina tih vilinskih bića, njihov odnos s ljudima može se shvatiti kao odnos prirode i čovjeka. Više puta navodi se kako likovi vilinskog podrijetla odišu prirodom. Ističe se njihov miris, na primjer, miris „zemlje i zelenila“ (Black, 2015: 199), „zgnječene trave“ (Black, 2015: 206) ili „zgnječenih borovih iglica“ (Black, 2015: 288). Izgled vilinskih bića varira od eksplicitno neljudskog kod stvorenja povezanih s divljinom te do onoga nalik ljudskome kod bića koja obitavaju na dvoru. Hazelin prijatelj Jack predstavlja zanimljiv slučaj jer u svemu nalikuje čovjeku te je odgojen među ljudima, ali se u njegovoj pojavi mogu uočiti suptilne razlike koje ga stavljaju u blizak odnos s prirodom, poput kose „pune zelenkastih sjenki“ (Black, 2015: 320). Bića na granici ljudskog i neljudskog zapravo dijelom utjelovljuju prirodu te njihov suživot s ljudima ilustrira željeno ekološko stanje. Također, činjenica da su vilinska bića s prirodom povezana neovisno o tome kojeg su roda udaljava roman od stereotipnog prikaza žene kao one koja je prirodna prirodi.

Osim u samom izgledu bića, priroda se ogleda i u njihovoj magiji. To se najbolje očituje na primjeru Vilinskog Kralja; njegovo raspoloženje prema predaji povezuje se s prirodnim pojavama.⁷ U romanu se objašnjava:

⁷ U izvorniku njegovo ime glasi „Alderking“, „jer je stablo joha [*alder*] znano kao vladar šume“ (Black, 2015: 200). Eksplicitno se referira na Goetheovu baladu „Erkönig“, čiji naziv ima isto značenje. Ona je u nas prevedena kao „Vilinski kralj“ pa se ovaj rad priklanja takvu prijevodu.

Svakog suncostaja, žitelji grada prinosili su mu posebne darove. Kada je vrijeme bilo loše, rekli bi da je to Kralj gnjevan. Kada se godišnja doba nisu dovoljno brzo smjenjivala, rekli bi da zasigurno još spava. (Black, 2015: 178)

Osim ritualnih darova Kralju, i nižim bićima mora se udovoljavati kako bi se izbjegla odmazda prirode: „Svi u Fairfoldu znaju da za bića vani treba ostavljati hranu, kako bi im se iskazalo poštovanje, kako bi se zadobila njihova naklonost“ (Black, 2015: 37). Karakteristike vilinskih bića čine ih nerazdvojivima od prirode, a magični aspekt njihova postojanja i utjecaja na prirodu naglašava takozvani „prvi zakon ekologije“ koji kaže da je „sve sa svime povezano“ (Commoner, 1971: 33).

Ta povezanost širi se iz odnosa ljudi i vilinskih bića i na sam prostor koji dijele. Veza s prostorom vidljiva je iz toga što stanovnici svjesno obitavaju u gradiću koji je izložen utjecaju vilinskih bića, a koji nije uvijek pozitivan. Naime, izostanak poštovanja prema bićima i nepoznavanje običaja – a oboje su prisutni uglavnom kod turista u posjeti Fairfoldu – rezultira neslanim vilinskim šalama. Na primjer, turist bi se mogao naći na meti naleta vjetra koji bi ga odbacio nekoliko kilometara; kosa bi se zamrsila, novac bi se pretvorio u lišće (Black, 2015: 27). Međutim, vladavina Vilinskoga Kralja postala je okrutna te bića počinju ozbiljnije štetiti turistima, a potom i stanovnicima Fairfolda; prirodna sila u romanu tako postaje korumpirana pa dolazi i do smrtnih slučajeva (Black, 2015: 27). Zbog toga su stanovnici Fairfolda o bićima počeli razmišljati kao o „prirodnoj katastrofi, tuči ili brzacu koji te odvuče na pučinu“ (Black, 2015: 28). Unatoč tome, stanovnici su još uvijek neraskidivo povezani sa svojim gradićem. Više puta naglašeno je da im je gotovo nemoguće odseliti se iz Fairfolda jer su tu rođeni, odgojeni te srasli s magičnim pojavama (Black, 2015: 69, 241). U toj se povezanosti zrcali objašnjenje Vandane Shive da „u plemenskim i ruralnim društvima kulturni i religijski identitet potječe iz tla“ (2014a: 102). Drugim riječima, stanovnicima je nemoguće iskorijeniti se iz Fairfolda jer se „ljudi kojima je tlo sveto neće svojevolumno dati iskorijeniti“ (Shiva, 2014a: 99). Nadalje, u Hazelinom iskustvu neugodnog, kratkotrajnog života u Philadelphiji očituje se teza Marije Mies da se na gradove rijetko gleda kao na dom jer se u urbanom prostoru nakupljaju osjećaji „anonimnosti, beskućnosti, usamljenosti, ravnodušnosti, hladnoće“ (2014: 141). Stoga likovi, unatoč opasnosti, ostaju na „pastoralnom“ (Munawar, Rafique i Amin, 2020: 178) prostoru koji im je izgradio identitet te podario osjećaj povezanosti i zajedništva, kako s drugim ljudima, tako i s prirodom (Mies, 2014: 141).

3.2. Čudovišna žena kao utjelovljenje prirode

Povezanost likova i prirode u romanu ocrta kontekst unutar kojeg Holly Black prirodu eksplicitno utjelovljuje u liku čudovišne Sorrel. Takav prikaz ne odskaje od kulturnih klišeja jer su kroz povijest žene u brojnim zajednicama izjednačavane, pored stereotipno njegujućih, i s razarajućim aspektima prirode (Geiger, 2006a: 19–20; Ortner, 1974: 85). Konceptualno, čudovišna žena, koja pokazuje „neženstvene“ karakteristike poput sebičnosti, asertivnosti i agresivnosti, predstavlja autonomni entitet koji uznemiruje patrijarhat; stoga ona mora biti pokorena. Njezina osobnost deformacija je stereotipne dobre žene, a u patrijarhalnoj imaginaciji ona često zadobiva i tjelesna izobličenja (Gilbert i Gubar, 2000: 28–30). Nadalje, sama je njezina tjelesnost, to jest reproduktivna sposobnost, interpretirana kao čudovišna (Creed, 1993: 50). Ta tjelesna usklađenost s prirodom, kako je već spomenuto, upravo je onaj faktor koji neke ekofeministice ističu kao presudan u snažnoj vezi žene i prirode. Čudovišna se žena, stoga, kao lik u djelu fantastike, s prirodom povezuje i konceptualno i doslovce.

Holly Black prisutnost čudovišta u šumi ustanovljuje od samog početka; Sorrelino je postojanje prihvaćeno kao sastavnica vilinskih napada na turiste (Black, 2015: 7). Izgled i magične moći izravno ju povezuju s prirodom. Naime,

izgledala je poput oživotvorenog stabla, prekrivenog mahovinom i sasušanim bršljanom što truli. Umjesto kostiju imala je grane, a korijenje joj se od nogu širilo poput šlepa haljine. Na glavi joj se uzdizao divlji gustiš grančica, stršeći na jednoj strani, slijepjen gustim grudama zemlje i lišća. Iz čvorova stabla virile su crne oči. Lice joj je natapao ljepljivi, crvenkasti biljni sok, cureći iz čvorova kod očiju, zrcaleći tragove suza. Bila je prekrasna koliko i zastrašujuća. (Black, 2015: 247)

Njezina magija izaziva bujanje bilja, poput mahovine i bršljana; pojava joj je popraćena mirisom plijesni i truleži (Black, 2015: 143–153). Takav prikaz ženskog tijela kao čudovišnog, čiji je tjelesni integritet narušen, zrcali zazornu predodžbu žene kao povezane s prirodnim procesima (Creed, 1993: 58; Kristeva, 1989: 10, 118), a Sorrelina „zlokobna prisutnost“ (Munawar, Rafique i Amin, 2020: 189) ima fizički efekt i na ljude – izaziva nekontroliranu, duboku tugu i napadaje plakanja (Black, 2015: 143). Sorrel, odnosno, Tuga (engl. *Sorrow*), kako ju se naziva u čudovišnom obliku, shvaća se kao „utjelovljenje šume, utjelovljenje užasa“ (Black, 2015: 157). S njezinom pojavom dolazi do već spomenutog pogoršanja odnosa vilinskih bića i ljudi. Dječje odlučno, Hazel je još kao malena na sebe preuzela odgovornost da pronade čudovište u srcu čarobne šume i porazi ga kako bi „dovijeka dokinula kvarnost pa da svi zauvijek budu sigurni“ (Black, 2015: 83).

Pri svakom pojavljivanju Sorrel izgovara bajalicu: „Voljela sam ga, a mrtav je, nestao, kost. Voljela sam ga, a oduzeli su mi ga. Gdje je? Gdje je? Mrtav, nestao, kost“ (Black, 2015: 148). Upravo te riječi skrivaju trag o pravom razlogu Sorreline tuge i čudovišnosti. Naime, pokaže se da je Sorrel voljela smrtnika te se za njega udala, ali njezin otac, Vilinski Kralj, bacio je na njezina muža čini. Zaprijetio je osvetom ako Sorrel tri puta bude plakala zbog muža. Tako se i zbilo, nakon čega je Vilinski Kralj poslao Sorrelina brata Severina da ubije muža (Black, 2015: 200–207). Obuzela ju je nepodnošljiva tuga, što se odrazilo na okoliš:

Napustila je dom i ležala u šumi, na mahovini, te plakala. Tako je strašna bila njezina tuga da su kukci i ptice, miševi i jeleni, svi plakali s njom, istrunuli od jada, sve do krzna i kosti. Kamenje i stabla plakali su s njom, pucajući i gubeći lišće. (...) Žalovanje ju je preobrazilo. Postala je čudovište. (Black, 2015: 206)

Njezin čudovišni lik može se protumačiti kao posredno isticanje prethodno opisane poveznice između ženske seksualnosti i čudovišnosti jer je romantična veza, to jest njezin gubitak, ono što u konačnici dovodi do Sorreline preobrazbe. Povrh te konceptualne povezanosti, nasilje nad ženom je, dakle, direktno povezano s nasiljem nad prirodom (Shiva, 2014b: xvi), u čemu se otkriva strateško esencijaliziranje lika Sorrel u romanu, odnosno njezino izjednačavanje s prirodom.

Budući da Sorrel utjelovljuje prirodu, moguće je vidjeti kako korumpirana, patrijarhalna sila koja vlast temelji na dominaciji tu istu prirodu iskorištava. Naime, Vilinski Kralj smislio je način kako kontrolirati Sorrel – od kostiju njezina ubijenog muža dao je načiniti magični prsten te ju tako podčinio svojoj volji (Black, 2015: 263). Dakle, dok bi se ultimatum Vilinskog Kralja Sorrelinom suprugu na početku mogao interpretirati kao pozitivan, u svrhu zaštite vlastite kćeri, ubrzo se pokazalo da njegove namjere nisu vezane za Sorrelinu dobrobit. Uplitanjem u njezin odnos s mužem Vilinski Kralj oduzima Sorrel kontrolu nad vlastitim životom, a smrt supruga nanosi joj duboku povredu. Nadalje, pod djelovanjem magičnog prstena ona postaje robinja očeve volje. Upravo je Vilinski Kralj taj koji ju je poslao da hara Fairfoldom protivno njezinim željama. U takvoj situaciji ona ostvaruje kontakt s junacima romana. Naime, jedan njezin napad odbijen je Benovim nadahnutim, magičnim pjevanjem koje Sorrel provede kroz faze žalovanja, što je jedini način oporavka od gubitka i traume – kroz „oluju tuge“ do prihvaćanja onoga što se dogodilo (Black, 2015: 253). Sorrel se usred Benova pjevanja naočigled oporavlja od proživljene traume te obustavlja napad. Vođena ovom promjenom u Sorrel, Hazel uvida da „čudovište“ nije krivo za ono što se događa u gradu. Sama njezina pojava uzrokovana je čudovišnim postupkom Vilinskoga Kralja

i neliječenom traumom, a njezina kasnija djela također su učinjena po naredbi Kralja. Hazel zna da sama ne može poraziti silu kakva je Kralj; umjesto toga, ona pomogne Sorrel tako što uništi magični prsten te ju oslobodi očeve kontrole, nakon čega ga Sorrel sama ubije (Black, 2015: 298–299). Hazel objašnjava: „Zaklela sam se da ću poraziti čudovište u srcu šume – i jesam. Nikad to nije bila ona. Oduvijek si to bio ti[, Vilinski Kralju]“ (Black, 2015: 299). Dakle, priroda, koju od vilinskih bića ponajviše utjelovljuje upravo Sorrel, nije kodirana kao zla i čudovišna; imala je razarajući efekt zbog djelovanja druge, korumpirane sile. Tome doprinosi i činjenica da Sorrel zadržava svoj čudovišni lik i nakon pobjede nad Kraljem, što označava da nema potrebe za mijenjanjem njezina bića (Black, 2015: 312). Zanimljivo je istaknuti da ljudski likovi nisu ti koji izravno pobjeđuju Vilinskoga Kralja. Umjesto toga, oni tek pomažu Sorrel da pronađe put iz svojeg „najmračnijeg dijela šume“ – da nadvlada svoju tugu i svojega oca (Farris, 2019: 56). Roman ističe da je potrebno prirodi omogućiti da se sama obnovi. Također, prirodi pomažu i Hazel i Ben, u skladu sa zaključkom Carolyn Merchant da ženama ne treba pripisivati status primarnih negovateljica okoliša (1996: xii), već okoliš trebaju negovati svi. Time roman podertava da „ekofeminizam nije isključivo ženska domena“ (Gaard i Murphy, 1998: 1).

Pokazano je da se unutar same prirode uslijed pobjede nad korumpiranom silom uspostavlja sklad, i to bez naglašenog utjecaja ljudi, kao ni njihove dominacije. Time se djelo suprotstavlja prethodno opisanim binarnim odnosima u kojima se ljudska civilizacija i njezine tekovine smatraju superiornima nad prirodom (Ortner, 1974: 72). Uz to, sam kraj romana navještava i skladan suživot ljudi i prirode. Naime, na vilinskoj zabavi koju je organizirao novi kralj, Severin, ljudi i vilinska bića plešu zajedno, a s njima je i Sorrel, još uvijek u svojemu čudovišnom liku (Black, 2015: 325). Navedeno potvrđuje da su ljudi „dio prirode, a ne njezini gospodari i vlasnici“ (Shiva, 2014b: xx).

4. ZAKLJUČAK

Analiza elemenata ekofeminizma u romanu *The Darkest Part of the Forest* pokazala je da djelo na izravne i neizravne načine progovara o ekološkim problemima. Iako su opisani izravni načini nenasilnog suživota s prirodom, kao što je isticanje ruralnog prostora nad urbanim, sagledanje neizravnih prikaza odnosa prema prirodi rezultira bogatijim uvidom. Holly Black koristi se postavkama fantastičnog žanra kako bi opisala odnos ljudi i prirode – fantastična, vilinska bića postaju utjelovljenje prirode, a suživot s njima idealni koncept odnosa u ekologiji. Koristeći se strateškim esencijalizmom, Black prikazuje kako nasilje nad ženama uništava

prirodu. Međutim, autorica se ograđuje od daljnjeg poimanja žena kao inherentno povezanih s prirodom jer su svi njezini vilinski likovi s njom na neki način povezani. Nadalje, ljudski likovi ravnopravno sudjeluju u obnovi prirode bez obzira na svoj rod. U konačnici, priroda u romanu ostaje autonomna – ona nije zla sama po sebi i treba joj je pomoći da se sama obnovi, što je ocrtano u prelasku vlasti s korumpiranog Vilinskog Kralja na dobroćudnog Severina. Sve navedeno dokazuje tezu da roman zagovara ekofeminističko shvaćanje ravnopravnog odnosa ljudi i prirode, također pozivajući sve ljude da pomognu obnoviti i očuvati prirodu.

IZVORI

- Bakewell, Catherine. 2023. *Flowerheart*. HarperTeen. Kindle e-book.
- Black, Holly. 2015. *The Darkest Part of the Forest*. Orion Children's Books. Kindle e-book.
- Chupeco, Rin. 2019. *The Never Tilting World*. HarperTeen. Kindle e-book.
- Chupeco, Rin. 2020. *The Ever Cruel Kingdom*. HarperTeen. Kindle e-book.
- Dimaline, Cherie. 2017. *The Marrow Thieves*. Toronto: Dancing Cat Books.
- Doyle, Catherine i Katherine Webber. 2022. *Twin Crowns*. Balzer + Bray. Kindle e-book.
- Ewing, Amy. 2014. *The Jewel*. HarperTeen. Kindle e-book.
- Ewing, Amy. 2015. *The White Rose*. HarperTeen. Kindle e-book.
- Ewing, Amy. 2016. *The Black Key*. HarperTeen. Kindle e-book.
- Griffin, Rachel. 2021. *The Nature of Witches*. Sourcebooks. Kindle e-book.
- Novik, Naomi. 2016. *Iskorijenjena*. Zagreb: Algoritam.

LITERATURA

- Ackermans, Linda. 2021. „Young Adults as Branded Readers“. U: *Branding Books Across the Ages: Strategies and Key Concepts in Literary Branding*, ur. Helleke van den Braber, Jeroen Dera, Jos Joosten, Maarten Steenmeijer. Amsterdam: Amsterdam University Press, str. 239–256.
- Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths i Helen Tiffin. 1998. *Key Concepts in Post-Colonial Studies*. London; New York: Routledge.
- Belc Krnjaić, Petra. 2020. „Filmske mačke: feministička kritika zoomorfizma na filmu“. U: *Ekofeminizam: između ženskih i zelenih studija*, ur. Goran Đurđević i Suzana Marjanić. Zagreb: Durieux, str. 341–369.
- Buell, Lawrence, Ursula K. Heise i Karen Thornber. 2011. „Literature and Environment“. *Annual Reviews* 36, str. 417–440. Doi: 10.1146/annurev-environ-111109-144855, pristup: 2. lipnja 2022.

- Buzov, Ivanka. 2007. „Socijalna perspektiva ekofeminizma“. *Socijalna ekologija* 16, br. 1, str. 1–16. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/12472>, pristup: 7. lipnja 2022.
- Campbell, Andrea. 2008. „Introduction“. Uvod u knjizi *New Directions in Ecofeminist Literary Criticism*, ur. Andrea Campbell. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, str. vii–xii.
- Commoner, Barry. 1971. *The Closing Circle: Nature, Man, and Technology*. New York: Alfred A. Knopf.
- Creed, Barbara. 1993. *The Monstrous-Feminine: Film, Feminism, Psychoanalysis*. London; New York: Routledge.
- Curry, Alice. 2013. *Environmental Crisis in Young Adult Fiction: A Poetics of Earth*. Basingstoke; New York: Palgrave Macmillan.
- Değirmenci Altın, Asli. 2023. „Postcolonial Literature and Ecofeminism“. U: *The Routledge Handbook of Ecofeminism and Literature*, ur. Douglas A. Vakoch. New York; London: Routledge, str. 354–363.
- Deiningner, Michelle. 2023. „Young Adult Fiction and Ecofeminism“. U: *The Routledge Handbook of Ecofeminism and Literature*, ur. Douglas A. Vakoch. New York; London: Routledge, str. 448–457.
- Farris, Anelise. 2019. „Holly Black’s *The Darkest Part of the Forest*: Coming of Age in Dialogue with Fairy Tales“. *Studies in the Fantastic* 8, str. 46–64. Doi: 10.1353/sif.2019.0010, pristup: 3. lipnja 2022.
- Fiske, John. 2005. *Reading the Popular*. London; New York: Routledge.
- Gaard, Greta i Patrick D. Murphy. 1998. „Introduction“. Uvod u knjizi *Ecofeminist Literary Criticism: Theory, Interpretation, Pedagogy*, ur. Greta Gaard i Patrick D. Murphy. Urbana: University of Illinois Press, str. 1–14.
- Galić, Branka i Marija Geiger. 2007. „Od logike dominacije prema etici brižnosti. Konceptualna utemeljenja ekofeminizma“. *Socijalna ekologija* 16, br. 1, str. 17–33. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/12473>, pristup: 7. lipnja 2022.
- Garcia, Antero. 2013. *Critical Foundations in Young Adult Literature: Challenging Genres*. Rotterdam; Boston; Taipei: Sense Publishers.
- Gates, Pamela S., Susan B. Steffel i Francis J. Molson. 2003. *Fantasy Literature for Children and Young Adults*. Lanham; Maryland; Oxford: The Scarecrow Press.
- Geiger, Marija. 2006a. „Kako je okoliš postao feminističko pitanje ili što je zapravo ekofeminizam?“. *Kruh i ruže* 30, str. 13–22. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=148702>, pristup: 7. lipnja 2022.
- Geiger, Marija. 2006b. *Kulturalni ekofeminizam: Simboličke i spiritualne veze žene i prirode*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.
- Gelder, Ken. 2004. *Popular Fiction: The Logics and Practices of a Literary Field*. London; New York: Routledge.
- Gilbert, Sandra M. i Susan Gubar. 2000. *The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination*. New Haven; London: Yale Nota Bene.
- Glotfelty, Cheryl. 1996. „Introduction: Literary Studies in an Age of Environmental Crisis“. Uvod u knjizi *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*, ur. Cheryl Glotfelty i Harold Fromm. Athens (SAD); London: Georgia University Press, str. xv–xxxvii.
- Holy, Mirela. 2007. *Mitski aspekti ekofeminizma*. Zagreb: TIM press d.o.o.
- Hornbuckle, Calley A. 2018. „Anna Letitia Barbauld’s Ecological Sensibility“. U: *Literature and Ecofeminism: International and Intersectional Voices*, ur. Douglas A. Vakoch i Sam Mickey. London; New York: Routledge, str. 24–39.
- Heise, Ursula K. 2006. „The Hitchhiker’s Guide to Ecocriticism“. *PMLA* 121, br. 2, str. 503–516. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/25486328>, pristup: 28. travnja 2023.
- Jain, Sunaina. 2023. „Activism and Ecofeminist Literature“. U: *The Routledge Handbook of Ecofeminism and Literature*, ur. Douglas A. Vakoch. New York; London: Routledge, str. 271–281.
- Kalaputi, Tara. 2020. „Ljudi i više-od-ljudskog svijeta: politička solidarnost protiv ekosocijalne opresije“. U: *Ekofeminizam: između ženskih i zelenih studija*, ur. Goran Đurđević i Suzana Marjanić. Zagreb: Durieux, str. 131–143.
- Kristeva, Julia. 1989. *Moći užasa: ogleđ o zazornosti*. Zagreb: Naprijed.
- Loomba, Ania. 2015. *Colonialism/Postcolonialism*. London; New York: Routledge.
- Mellor, Mary. 1996. „The Politics of Women and Nature: Affinity, Contingency or Material Relation?“. *Journal of Political Ideologies* 1, br. 2, str. 147–164. Doi: 10.1080/13569319608420734, pristup: 3. lipnja 2022.
- Merchant, Carolyn. 1996. *Earthcare: Women and the Environment*. New York: Routledge.
- Mies, Maria. 2014. „White Man’s Dilemma: His Search for What He Has Destroyed“. *Ecofeminism*, ur. Maria Mies i Vandana Shiva. London; New York: Zed Books, str. 132–193.
- Munawar, Bushra, Hina Rafique i Huma Amin. 2020. „An Analysis of *The Darkest Part of the Forest* by Holy Black in Light of Wendy B. Faris’ Model of Narrative Techniques in Magical Realism“. *NUST Journal of Social Sciences and Humanities* 6, br. 2: 172–193. Doi: <https://doi.org/10.51732/njssh.v6i2.57>, pristup: 3. lipnja 2022.
- Oklopčić, Biljana. 2020. „Introduction“. Uvod u knjizi *Through the Looking Glass: Ba Students’ Views on Popular Fiction*, ur. Mirna Bogнар, Valentina Markasović, Biljana Oklopčić i Petra Sršić. Osijek: University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences, str. 7–11.
- Ortner, Sherry B. 1974. „Is Female to Male as Nature Is to Culture?“. U: *Woman, Culture, and Society*, ur. Michelle Zimbalist Rosaldo i Louise Lamphere. Stanford: Stanford University Press, str. 67–87.
- Plumwood, Val. 1986. „Ecofeminism: An Overview and Discussion of Positions and Arguments“. *Australasian Journal of Philosophy* 64, dodatak 1, str. 120–138. Doi: 10.1080/00048402.1986.9755430, pristup: 2. lipnja 2022.
- Sharp, Joanne P. 2009. *Geographies of Postcolonialism: Spaces of Power and Representation*. Los Angeles; London; New Delhi; Singapore; Washington DC: SAGE.
- Shiva, Vandana. 2014a. „Homeless in the ‘Global Village’“. U: *Ecofeminism*, ur. Maria Mies i Vandana Shiva. London; New York: Zed Books, str. 98–107.
- Shiva, Vandana. 2014b. „Preface to the critique influence change edition: Vandana Shiva“. Predgovor u knjizi *Ecofeminism*, ur. Maria Mies i Vandana Shiva. London; New York: Zed Books, str. xiii–xxi.

Solar, Milivoj. 1995. *Laka i teška književnost: Predavanja o postmodernizmu i trivijalnoj književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska.

Spivak, Gayatri Chakravorty. 1985. „Criticism, Feminism and the Institution: An Interview with Gayatri Chakravorty Spivak“. *Thesis Eleven: Critical Theory and Historical Sociology*, 10-11, br. 1, str. 175–187.

Taylor-Wiseman, Rebekah. 2023. „English Literature and Ecofeminism“. U: *The Routledge Handbook of Ecofeminism and Literature*, ur. Douglas A. Vakoch. New York; London: Routledge, str. 244–255.

Waller, Rhian. 2023. „Fantasy and Ecofeminism“. U: *The Routledge Handbook of Ecofeminism and Literature*, ur. Douglas A. Vakoch. New York; London: Routledge, str. 490–499.

Young, Robert J. C. 2003. *Postcolonialism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

SUMMARY

NATURE AND THE MONSTROUS WOMAN: AN ECOFEMINIST READING OF *THE DARKEST PART OF THE FOREST*

The Darkest Part of the Forest is a novel by Holly Black, a popular American author but so far rather scantily presented in academic research. The novel directly and indirectly describes the relationship between people and nature, so it is fitting to read it through an ecofeminist prism. The argument describes what that relationship is and deals with the embodiment of nature in the character of a monstrous woman. Besides the novel, the paper also relies on the elements of ecofeminism, as described by Vandana Shiva, Maria Mies, and other scholars in the field. The analysis of the novel reveals that the work uses the postulates of ecofeminism to promote a non-violent stance toward nature, as well as equality between the humans and nature. To achieve this the novel partially uses strategic essentialism when embodying nature in a female character, whereas in representing relationships between other characters and nature, it simultaneously works against a stereotypical view of women as inherently connected to nature.

Key words: ecofeminism, fantastic literature, Holly Black, strategic essentialism, *The Darkest Part of the Forest*